UDC 343.124.4(497.11)

Milan Dobrosavljev,
advokat u Novom Sadu

ZASTARELOST*

Uglavnom se većina pravnih teoretičara slaže da pravni institut zastarelosti[1] ima za cilj obezbeđenje opšte pravne sigurnosti koja bi bila ugrožena ako bi jedno stanje koje nije kroz dug vremenski period osporavano bilo napadnuto tužbom. Izneta definicija je bliža građanskom pravu dok se u krivičnom pravu ne radi o tužbi nego o krivičnom progonu odnosno izvršenju kazne (isto važi i za prekršajni postupak).

Krivični progon se može ostvariti samo u unapred utvrđenim rokovima. Dužina tih rokova srazmerna je težini krivičnog dela. Tako prema čl. 103. Krivičnog zakonika za najsitnija krivična dela predviđena je zastarelost krivičnog gonjenja od dve godine (sitna krađa, laka telesna povreda i dr.) dok je najduži rok zastarelosti dvadeset pet godina od izvršenja krivičnog dela (ubistva i dr.). Svaka radnja ovlašćenog lica kojom se goni izvršilac krivičnog dela prekida tok zastarelosti. Nastupanjem dvostrukog roka predviđenog za zastarelost krivičnog gonjenja ili izvršenja krivičnih sankcija nastupa apsolutna zastarelost (čl. 104. t. 6. i čl. 107. t. 6. KZRS) nakon čijeg isteka nije moguće vršiti krivično, odnosno prekršajno gonjenje niti izvršenje izrečene kazne.

Zastarelost nastupa protekom rokova. Rokovi su objektivni i subjektivni. Oni su, takođe, relativni i apsolutni. Najprostija podela razlikuje ih na one koji se računaju od relevantnog događaja (objektivni) ili saznanja za taj događaj (subjektivni).

---

* Rad primljen 9. 6. 2015. godine.

[1] Engl. prescriptioon, statute of limitations, limitation. Nem. Veraehrung.

Bitna je razlika u građanskom, odnosno imovinskom pravu i krivičnom pravu u pogledu nastupanja zastarelosti. Jednom započeti proces u imovinskom ne može zastareti dok u krivičnom postupku može nastupanjem apsolutne zastare. Opšti rok zastarelosti u građanskim stvarima (čl. 360, 371, 374 i b378. Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SCG,* 1/2003), tj. vremena u kome se može pokrenuti parnični postupak je deset godina, povremena potraživanja (anuiteti, kamate, naknada štete, potraživanja pravnih lica iz ugovora o prometu robe, potraživanja zakupnine i sl.) zastarevaju za tri godine. Jednogodišnji rok zastarelosti imaju: potraživanja za isporučenu električnu, toplotnu energiju, plin, vodu, usluge čistoće, RTV pretplate, pošte, telegrama, telefona, povremenih publikacija i sl. Prema poslednjim stanovištima u tom roku zastarevaju i potraživanja parking servisa.

Zastarelost u prekršajnom postupku (Zakon o prekršajima, *Službeni Glasnik RS,* 65/2013 čl. 84 i 85) nastupa protekom jedne godine, a apsolutna zastarelost protekom dve godine od učinjenog prekršaja. Zakonodavac je predvideo mogućnost dužeg roka zastarevanja (do 5 godina) za prekršaje iz oblasti carinskog, spoljnotrgovinskog, deviznog poslovanja, javnih prihoda, finansija, prometa robe i usluga, zaštite životne sredine, sprečavanja korupcije, vazdušnog saobraćaja itd., u kojim oblastima je predviđena mogućnost propisivanja dužeg roka za nastupanje zastarelosti.

Zastarelost pokretanja i vođenja disciplinskog postupka (Zakon o advokaturi, *Službeni Glasnik RS,* 31/2011. i 24/2012) nastupa protekom šest meseci od učinjene povrede, a u svakom slučaju istekom dve godine od učinjene povrede sem ako povreda ima obeležja krivičnog dela, u tom slučaju važi zastarelost za krivično gonjenje.

Vratimo se na odnos građanskog i krivičnog prava. Laički rečeno, ako je neko nekog prevario, načinio štetu, ukrao, naneo telesne povrede, povredio čast i ugled itd. i za ta nedela je tužen radi naknade u novcu, takav postupak ne zastareva nikada.

Sa druge strane, za krivično delo ili prekršaj za ta ista nedela: telesne povrede, lake ili teške, ubistva, pronevere, utaje, krađe, progon itd., zastareva u relativnim i apsolutnim rokovima.

Jedini izuzetak, oko kojeg se većina zemalja složila, jesu krivična dela protiv čovečnosti i genocida (čl. 108 u vezi sa čl. 370–375 KZRS i krivična dela prihvaćena međunarodnim ugovorom).

Šta je razlog da se zakonodavac odlučio za takvo rešenje – reklo bi se u korist imovinskog prava? Zaštita imovine je neprikosnoveno, temeljno, a samim tim i ustavno pravo. Građanin čije je takvo pravo ugroženo uživa ovakvu zaštitu.

Naravno da su i vrednosti ugrožene krivičnim delima (pravo na nepovredivost ljudskog tela, porodice, imovine, pravnog saobraćaja, sloboda, pravo na rad itd.) osnovna ljudska prava, koja su takođe zaštićena ustavom. Za ugroža-

vanje ovih prava je zakonom zaprećena kazna.Tu se ipak radi o odnosu između države i lica koje je osumnjičeno ili okrivljeno da ta prava krši. Ponekad je krivičnim delom pogođeno i lično pravo drugog pojedinca, ali on se u postupku javlja samo da bi štitio svoje imovinske interese i tek supsidijarno, ukoliko javni tužilac odustane od progona, stiče mogućnost da goni okrivljenog. Zašto su se zakonodavstva odlučila za uvođenje instituta zastarelosti odnosno apsolutne zastare u krivičnom pravu? Neki su skloni da to tumače ekskluzivnošću imovinskih prava nad svim drugim pravima. Neki smatraju da je uvođenje ovog pravnog instituta balansiranje u pravnoj harmoniji radi postizanja reda i sigurnosti. Nije bez osnova pomisao da se institut zastarelosti krivičnog progona češće koristi u slabije organizovanim sistemima gde i pravosuđe na taj način funkcioniše. Zanimljivo je da na zastarelost u krivičnom pravu sud vodi računa *ex officio* dok u građanskom pravu sud to čini isključivo na prigovor zainteresovane strane. Ostaje dilema zašto se okrivljeni ne bi mogao odreći prava na zastarelost u želji da se dokaže njegova nevinost?

Aspekti i reperkusije uvođenja i primene instituta zastarelosti teško može izdržati kriterij pravičnosti i etičnosti.

Diskutabilna je sama pravda koja unapred priznaje svoj poraz odnosno mirenje sa porazom.

O etici takvog rešenje gotovo i ne bi trebalo govoriti. Kako objasniti mogućnost da dvoje okrivljenih za isto krivično delo dožive da jedan bude osuđen a da u odnosu na drugog nastupi zastara krivičnog gonjenja i samim tim obustava postupka? Zagovornici instituta zastarelosti reći će da nastupanje zastare ne znači da okrivljeni nije izvršio delo koje mu se stavlja na teret. Ali, isto tako, ne znači ni da ga je izvršio!

Primena instituta zastarelosti daje mogućnost zloupotreba. Svedoci smo nastupanja zastarelosti gonjenja za tzv. VIP optužene[2]: dvojica vladika Srpske pravoslavne crkve (Ilarion i Pahomije), četvoro bivših ministara (ministar saobraćaja i telekomunikacija Ratko Marčetić, zdravlja Leposava Milićević, poljoprivrede Živanko Radovančev, pravde Dragoljub Janković), poslovni ljudi (Jezdimir Vasiljević), komesar za izbeglice (Buba Morina), sin predsedničke familije (Marko Milošević), šef carine Mihalj Kertes i konačno predsednica Narodne skupštine Maja Gojković.

Iz prakse nisam upoznat da se država trudi da se institut zastare što ređe primenjuje. Ne pamtim slučajeve pozivanja na odgovornost tužilaca i sudija kojima je u predmetima nastupila zastara. O odgovornosti predsednika sudova ili glavnih tužilaca, da ministra ne pominjemo, možemo samo da sanjamo. Nisam čuo ni za jedan slučaj obeštećenja tj. da je država oštećenoj strani u krivičnom postupku naknadila štetu zato što je u toku postupka nastupila zastara.

[2] Prof. dr Vesna Rakić Vodinelić „Peščanik".

Nisam čuo da Ministarstvo pravde planira produženje rokova zastarelosti niti da je naložilo sudovima posebno postupanje u predmetima kojima preti zastara.

Pisac ovih redova se obratio sudovima i tužilaštvima kako bi saznao da li se evidencija zastarelih predmeta uopšte vodi. Od Vrhovnog kasacionog suda stigao je izveštaj da se takva evidencija ne vodi. Slični odgovori su stigli od Republičkog javnog tužilaštva, Apelacionog javnog tužilaštva u Novom Sadu, Višeg javnog tužilaštva u Novom Sadu i Osnovnog javnog tužilaštva u Novom Sadu. Od Prekršajnog apelacionog suda stigla je informacija da se godišnji izveštaji o radu suda vode na sajtu www.pkap.sud.rs. Pregledom ovog sajta mogu se naći mnogi zanimljivi podaci ali podataka o zastarelosti nema. Od Osnovnog suda u Novom Sadu pristigao je izveštaj da je od 01. 01. 2010. do 01. 01. 2015. godine nastupila apsolutna zastarelost krivičnog gonjenja u 242 predmeta i taj iznos je raščlanjen po godinama. U istom sudu je nastupila apsolutna zastarelost izvršenja krivičnih sankcija u poslednjih deset godina prosečno u 29 predmeta godišnje. Prekršajni sud u Novom Sadu izveštava da je u periodu od 2011. do 2014. godine primljeno 112.577 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka i da je od tog broja zastarelost nastupila u 10.401 predmetu ili u 9,24 %. U Advokatskoj komori Vojvodine ne vodi se evidencija nastupanja zastarelosti discplinskih postupaka protiv advokata. Konačno je stigao i izveštaj Apelacionog suda u Novom Sadu za period od 01. 01. 2011. do 31. 03. 2015. Ovaj izveštaj pravi razliku u zastarelosti koja je nastupila u prvostepenom i drugostepenom postupku. Izveštaj je sačinjen po krivičnim delima (lakšim). Konačno apsolutno je zastarelo u 2011. 92 predmeta, u 2012. 105 predmeta, u 2013. 123 predmeta, u 2014. 44 predmeta i u 2015. 1 predmet. Nijedan od navedenih izveštaja ne spominje zastarelost u građanskim stvarima, tako da se sa priličnom sigurnošću dâ zaključiti da se takva evidencija ne vodi. Način i kvalitet praćenja učestalosti javljanja instituta zastarelosti ukazuju da ovaj mogući problem nije prepoznat i da je nerealno očekivati pomake u minimiziranju primene ovog pravnog instituta.